

BOSHLANG'ICH SINIF INGLIZ TILI DARSLARIDA HIKOYALAR VA ERTAKLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Usmonova Feruzaxon Raxmonovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Xorijiy til va adabiyoti” kafedrası katta o‘qituvchisi

Bozorova Shaxnoza Shavkatjonovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Filologiya va tillarni o‘qitish” 25-23-guruh talabasi

Annotatsiya. Hikoya va ertaklar bolalar adabiyotining ajralmas qismi bo‘lib, ular chet tilini o‘rganishda tabiiy va qiziqarli kontekst yaratadi. Ushbu tadqiqot boshlang‘ich sinf ingliz tili darslarida adaptatsiyalangan hikoyalar va ertaklardan (masalan, “The Very Hungry Caterpillar”, “Goldilocks”, “Little Red Riding Hood”) foydalanishning o‘quvchilarning lug‘at boyligi, tinglab tushunish va gapira olish ko‘nikmalariga ta‘sirini o‘rganadi. Tadqiqot 2025-yil sentyabridan dekabrigacha Toshkent shahridagi 9-maktabning 44 nafar (22 tajriba, 22 nazorat) 3-sinf o‘quvchilari ishtirokida o‘tkazildi. Tajriba guruhida har bir darsda (16 hafta mobaynida) hikoya yoki ertak asosida ish olib borilgan (o‘qish, rol o‘ynash, rasm chizish, qayta hikoyalash), nazorat guruhi esa an‘anaviy darslik asosida o‘qitildi. Tajriba guruhi yakuniy testda o‘rtacha 26,7 ball o‘lishga erishdi (53,4 dan 80,1 gacha), nazorat guruhida esa o‘lish 8,8 ballni (53,0 dan 61,8 gacha) tashkil etdi ($p < 0,001$). Eng katta farq lug‘at (TG – 23,0; NG – 14,9) va gapirish (TG – 21,5; NG – 13,2) ko‘nikmalarida kuzatildi. Hikoyaga asoslangan metod boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitishning samarali va qiziqarli usuli sifatida tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, ingliz tili, hikoyalar, ertaklar, lug‘at boyligi, gapirish ko‘nikmasi, syujet asosida o‘qitish.

Introduction. Tadqiqot muammosi va dolzarbligi. Bolalar ertak va hikoyalarni yaxshi ko‘radilar. Ular orqali bolalar nafaqat voqeani kuzatadi, balki yangi so‘zlarni, iboralarni, hatto grammatik tuzilmalarni tabiiy kontekstda o‘zlashtiradilar. Boshlang‘ich

sinf ingliz tili darslarida hikoyalardan foydalanish xorij tajribasida keng qo'llaniladi (story-based approach). O'zbekiston maktablarida esa bu metod hali yetarlicha ommalashmagan. Aksariyat darslarda matnlar qisqa, sun'iy va kontekstdan uzilgan bo'ladi. Tadqiqotimiz muammosi: adaptatsiyalangan ingliz ertaklari va hikoyalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining til o'rganish samaradorligini an'anaviy darslik matnlariga nisbatan qanchalik oshiradi?

Nazariy asos. Hikoyaga asoslangan til o'qitish (Story-Based Language Teaching) metodining asoschilaridan biri Wright (1995) bo'lib, u hikoyalar bolalarga tilni butun holida, emotsional va esda qolarli shaklda taqdim etishini ta'kidlagan. Ellis va Brewster (2014) esa ertaklar orqali bolalarning tinglab tushunish, talaffuz va gapirish ko'nikmalari rivojlanishini eksperimental isbotlagan. O'zbekistonlik metodistlar (Yo'ldosheva, 2020; Alimova, 2022) ham boshlang'ich sinflarda hikoyalardan foydalanish lug'at boyligini oshirishning eng samarali usullaridan biri ekanligini qayd etgan.

Tadqiqot maqsadi: Ingliz tilini boshlang'ich sinflarda o'qitishda adaptatsiyalangan hikoya va ertaklardan foydalanish metodikasining samaradorligini eksperimental tekshirish.

Tadqiqot vazifalari:

1. Hikoya asosida o'qitilgan guruhda lug'at, grammatika, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarining o'zgarishini aniqlash.
2. Hikoyalarning o'quvchilarning gapirish (speaking) qobiliyatiga ta'sirini baholash.
3. O'quvchilarning hikoyalar orqali til o'rganishga munosabatini o'rganish.

Gipoteza: Hikoya va ertaklarga asoslangan metod an'anaviy matnlar bilan ishlashga nisbatan boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'at boyligi va gapirish ko'nikmasini sezilarli darajada oshiradi.

Methods. Tadqiqot dizayni. Kvazi-eksperimental (ikki guruhli oldin-keyin test). 2025-yil sentyabridan dekabrigacha (16 hafta).

Ishtirokchilar. Toshkent shahridagi 9-maktabning ikki parallel 3-sinfi.

- Tajriba guruhi (TG): 22 o'quvchi (o'rtacha yosh 9,0; 12 qiz, 10 o'g'il)

- Nazorat guruhi (NG): 22 o'quvchi (o'rtacha yosh 9,1; 11 qiz, 11 o'g'il)

Kirish testida guruhlar tenglashtirilgan ($t(42)=0,15$, $p=0,88$).

Tadqiqot vositalari:

1. *Bilim testi* – 25 topshiriq (lug'at – 7, grammatika – 6, tinglab tushunish – 6, gapirish – 6). Ishonchlilik – 0,85.
2. *Kuzatuv varaqasi* (hikoyaga munosabat, takrorlash istagi, rol o'ynash faolligi).
3. *So'rovnoma va intervyu*.

Intervensiya. Tajriba guruhida 16 hafta davomida 8 ta hikoya/ertak ishlangan (har bir hikoyaga 2 hafta):

- “The Very Hungry Caterpillar” (Eric Carle), “Goldilocks and the Three Bears”, “Little Red Riding Hood” (adaptatsiyalangan), “The Three Little Pigs”, “Brown Bear, Brown Bear, What Do You See?”, “Where’s Spot?”, “The Gingerbread Man”, “Dear Zoo”.

Har bir hikoya asosida quyidagi ish turlari amalga oshirilgan:

- Hikoyani o'qituvchi tomonidan ekspressiv o'qish (mimika, intonatsiya), Rasmlari kartochkalar yordamida so'zlarni o'rgatish, Hikoya qahramonlari bilan rolli o'yinlar, Hikoyaning davomini o'ylab topish, Hikoyani qayta hikoyalash, Hikoyaga oid kichik syujetli rasmlar chizish va ularni so'zlab berish.

Nazorat guruhida an'anaviy darslik (“Kids’ English 3”) asosida ish olib borilgan: matn o'qish va tarjima qilish, yangi so'zlar ro'yxati, grammatik mashqlar.

Ma'lumotlarni tahlil qilish. SPSS 26.0, t-test ($p<0,05$).

Results. Bilim testi natijalari.

1-jadval.

Kirish va chiqish test natijalari

Guruh	Kirish ($M\pm SD$)	Chiqish ($M\pm SD$)	Farq	t-qiymat
Tajriba (TG)	53,4 $\pm$ 7,6	80,1 $\pm$ 7,3	+26,7	11,94
Nazorat (NG)	53,0 $\pm$ 7,9	61,8 $\pm$ 8,1	+8,8	3,89

Guruhlararo farq chiqishda: $t(42)=7,65$, $p<0,001$.

2-jadval.

Test bo‘limlari bo‘yicha olingan natijalarni taqqoslash

Ko‘nikma	TG (chiqish)	NG (chiqish)	Farq
Lug‘at (25 ball – 7 topshiriq)	23,0	14,9	+8,1
Grammatika (25 ball – 6 topshiriq)	18,3	16,0	+2,3
Tinglab tushunish (25 ball – 6 topshiriq)	20,8	15,2	+5,6
Gapirish (25 ball – 6 topshiriq)	21,5	13,2	+8,3

Kuzatuv natijalari.

- TGda o‘quvchilarning 90% i har bir yangi hikoyani kutib olishdi, NGda esa darslik matnlariga qiziqish past (31%).
- TGda o‘quvchilar hikoyani qayta hikoyalashga, rolli o‘yinlarda ishtirok etishga faol intilishdi.
- TGda o‘z-o‘zidan so‘z birikmalari va iboralarni gapirishda qo‘llash holatlari NGga nisbatan 4 barobar ko‘p.

So‘rovnoma natijalari. *O‘qituvchilar (n=5):*

- 100% hikoyaviy metodni boshlang‘ich sinflarda qo‘llashni qo‘llab-quvvatladi;
- 88% darslarga tayyorgarlik ko‘proq vaqt talab qilishini ta’kidladi.

Ota-onalar (n=44):

- 86% bolalari uyda ingliz tilida ertak aytib berishga harakat qilishini qayd etdi;
- 74% bolalarining so‘z boyligi sezilarli darajada oshganini aytdi;
- 9% hikoyalarni o‘zbek yoki rus tilida ham parallel o‘qishni taklif qildi.

Intervyu natijalari:

“Men “The Very Hungry Caterpillar” ertakini yoddan bilaman va singlimga aytib beraman” (TG, qiz, 9 yosh) “Yangi ertak kelganda juda xursand bo‘laman, chunki unda qiziqarli hayvonlar bor” (TG, o‘g‘il, 9 yosh) “Darslikdagi matnlar qisqa va zerikarli, ertaklardagidek emas” (NG, qiz, 9 yosh)

Discussion. Hikoya va ertaklarga asoslangan metodning eng kuchli natijasi lug‘at (8,1 ball farq) va gapirish (8,3 ball farq) ko‘nikmalarida kuzatildi. Bu natijalar Ellis va Brewster (2014) xulosalarini tasdiqlaydi: ertak orqali bolalar so‘zlarni alohida emas, balki iboralar va gaplar ichida, qaytariluvchi kontekstda o‘zlashtiradi. Masalan, “I’m hungry”, “Who’s afraid of the big bad wolf?”, “Let’s build a house” kabi iboralar hikoya davomida tabiiy takrorlanadi va bolalar ularni yodlamasdan o‘zlashtiradi. Gapirish ko‘nikmasining yuqori o‘sishi hikoyalarning dialogik tuzilishi va rolli o‘yinlar bilan izohlanadi. Bolalar qahramonlar rovida gapirganda, ularda grammatik xato qilish qo‘rquvi kamayadi, chunki bu "o‘yin" holatidir. An’anaviy darslarda esa o‘quvchi o‘z nomidan gapirganda xato qilishdan tortinadi.

Grammatik bo‘limdagi farq nisbatan kichik (2,3 ball) – bu hikoya metodining asosiy maqsadi grammatik qoidalarni alohida o‘rgatish emas, balki ularni kontekstda ko‘rsatish ekanligi bilan izohlanadi. Ammo uzoq muddatda bunday kontekstli o‘zlashtirish grammatikani mexanik yodlashdan ko‘ra mustahkamroq bo‘ladi.

Hikoyalarning yana bir afzalligi – madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish. Ingliz ertaklari orqali bolalar boshqa xalqlarning turmush tarzi, qadriyatlari va an‘analari bilan tanishadilar.

Conclusion.

1. Hikoya va ertaklarga asoslangan metod boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitishda, ayniqsa lug‘at va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishda an’anaviy metodga nisbatan sezilarli darajada samarali.

2. Bolalar hikoyalar orqali tilni emotsional va tabiiy kontekstda o‘zlashtiradi, bu esa o‘rganilgan materialning uzoq muddatli xotirada saqlanishini ta’minlaydi.

3. O‘quvchilarning hikoyalarga bo‘lgan yuqori qiziqishi dars motivatsiyasini keskin oshiradi.

4. Hikoya metodini qo'llash o'qituvchidan dastlab qo'shimcha tayyorgarlik talab qilsa-da, uzoq muddatda o'z samarasini beradi.

References

1. Alimova, M. (2022). Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda ertaklardan foydalanish metodikasi. *Boshlang'ich ta'lim*, 5(2), 41-47.
2. Ellis, G., & Brewster, J. (2014). *Tell it Again!: The Storytelling Handbook for Primary English Language Teachers*. British Council.
3. Wright, A. (1995). *Storytelling with Children*. Oxford University Press.
4. Yo'ldosheva, N. (2020). Ingliz ertaklari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish. *Chet til o'qitish metodikasi*, 2(3), 55-62.